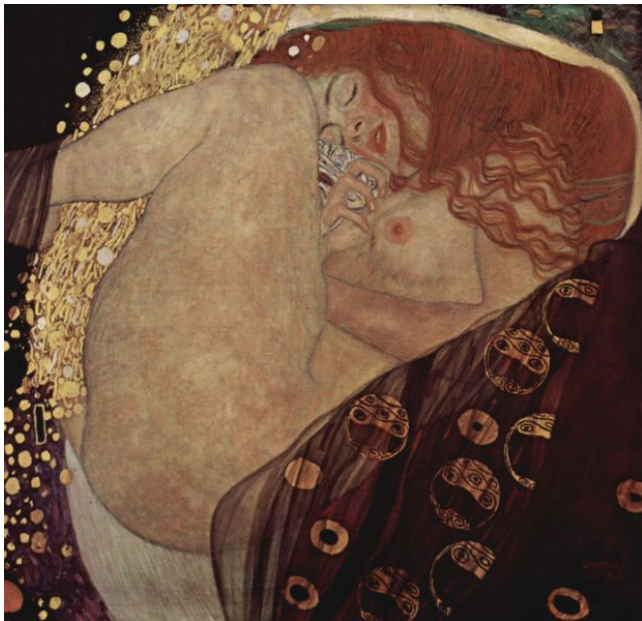

Betegségdivatok**1904****Cholnoky Viktor**

Ponticulus Hungaricus · IX. évfolyam 7—8. szám · 2005. július—augusztus

Gimnazista koromban bibliai óráról kijövet sokszor eltöprenkedtem azon, hogy miért nincsenek ma már bélpoklosok és inaszakadtak. S a tűnődésem mindig bizonyos elszomorodással járt, mert a jövőnek még ki nem tárult s csak a múltban csapongani tudó gyermekfantázia megaranyozta előttem ezeket a krisztusi betegségeket, éles ellentétbe helyezve őket a hétköznapi náthával s gyomorfájással. Mély megvetéssel gondoltam a klórkálira, amivel a torkomat kellett gargalizálni, s őszintén szántam a szomszédék Kálmánját, akinek ahelyett, hogy a lepra lepte volna el a testét, a mumpsz szalajtott a daganatra a füle alját.

Szóval öntudatlanul konstatáltam azt az igazságot, hogy vannak a világon „érdekes” betegségek, s vannak hétköznapi módon érdektelenek.

Valamely dolognak az érdekessége többé-kevésbé mindig a titokzatosságával, az egészen fel nem tárt mivoltával függ össze, s viszont valamely dolognak a divatosságát többé-kevésbé mindig az érdekessége szabja meg.

El lehetne itt mondani egy s más kultúrhistóriai dolgot, teszem fel azt, a női divatról, ahol a titokzatosság s az érdekesség szab mindig irányt. Csakhogy ez kényes tartomány, amelyről legfeljebb annyit lehetne mondani, hogy míg az indus nő a térde fölé köti a kösöntyűt, addig a Gretchenek és Lotték a keblükre tűzték a virágot, míg a realizmus ébredése megszülte a turnürt, addig a modern lady esti öltözéke Heltai Jenő szerint az asztal alatt kezdődik. Vagyis grafikusan kifejezve: a női divat nem egyenes vonal szerint igazodik, hanem villamvonalra, mindig olyan fokú szög szerint, amilyen fokon az érdekességet meglátó ízlés s a titokzatosságot kereső kíváncsiság áll. Idevág valahogyan a két legnagyobb Vénusz mivolta is, a milóié és a kapitóliumié, két egymástól nagyon különböző kor szülte, mind a kettő mezítelen, de míg a milói szent tisztaságú nue, addig a kapitóliumi feltétlenül a déshabillé hatását kelti.

Mindennek azonban legfeljebb az anatómia révén van valamelyes köze az orvostudományhoz, mi pedig most a betegségekről akartunk beszélni. érdekes mindaz, ami titokzatos, divatos pedig mindaz, ami érdekes. Mivel pedig az orvostudomány a Molière előtti századokban is haladt, s Molière óta is fejlődött valamelyest, folyton oldott meg titkokat, s foszlatott szét érdekességeket, tehát nyilvánvaló, hogy a betegségeknek is van ősidők óta váltakozó divatja.

A bibliabeli és őskori szörnyűségektől, az akkori divatos betegségekből csak a lepra és az Antiókhus király betegsége maradt ránk, de mind a kettő divatjamúlt limlom, mert a bélpoklosokat elkülönítjük, s ezzel lassankint egészen kiirtjuk ezt a nyavalyát, a bélcsavarodást pedig mechanikus úton, olajnak a bélbe való szivattyúzásával csaknem biztosan gyógyítja az orvos.

A középkor rettenetes csapása s amellet egy fő érdekessége volt a pestis. Az emberek nem tudták, honnan kerekedik, a levegőre, a kutakra — nem a vízre, hanem a kutakra — gyanakodtak, s hogy a titokzatossága milyen érdekessé tette ezt a betegséget, annak a bizonyítására elég, ha Boccaccióra hivatkozunk. Ma ismerjük a pestis bacilusát, a terjedését preventive meg tudjuk akadályozni, mint ahogy megakadályozták Bécsben egy kórház közepén pár ével ezelőtt, amikor Müller dr. megmérgezte magát véletlenül a pestiskultúrával, nemsokára felfedezzük a szérumát is: a pestis tehát ma már nem érdekes betegség.

Ahogy a történelem századaiban mind előbbre haladunk, ahogy mind szélesebb vonalakban látjuk egy-egy kornak a részleteit is, lassankint szertekülönülnek a csupán érdekes betegségek azoktól, amelyek az érdekes voltuknál fogva divatosakká is váltak. Mert amilyen kétségtelen, hogy csak az lehet divatos, ami érdekes, olyan bizonyos az is, hogy nem lesz minden, ami érdekes, divatossá is. A XVIII. században kezdődik meg igazán a divatos betegségek korszaka.

Az első ezek közül kétségtelenül a tüdővész volt. Csakhogy akkor még sorvadásnak hívták, s nem a pincelakónak meg a pálinkaivó napszámosnak, hanem a költőnek s az epekedő leánynak volt a betegsége. Nem élő szövedéken való baciluskultúra förtelme, hanem beteg léleknek, akkori szóval mondva „kedély”-nek az anyagi megnyilvánulása. A világfájdalom betegsége. Mert akkora „köpet” még kocsmái gorombálkodás volt, nem pedig orvosi mesterszó, s a gombát árnyas pagony hűsén ibolyával együtt szedte a leány és a legény, nem pedig beteg tüdőben kereste az orvos. A tüdővész tehát, amelytől ma rettegünk, amely ellen karbolla és szublimáttal védekezünk, akkor érdekes, szép és divatos volt, mert titokzatos.

A napóleoni hadjáratok két érdekes betegséggel ajándékozták meg Európát, de divatossá egyik sem vált: az egyiptomi szembetegséggel s az influenzával. Az előbbi irtózatot pusztításokat végzett, a betegjeit, akiknek az egész arcát rettenetesen eltorzította, elkülönítették, valóságos középkori barbarizmussal lökték ki a társadalomból, az utóbbi pedig két-három nap alatt végzett az áldozataival, úgyhogy aki elprüsszentette magát, az sietett megcsinálni a végrendeletét. Ma az egyiptomi szembetegségtől még az Egyiptom romanticizmusát is elvettük, prózai módon trachomának nevezzük, kékgáliccal vagy pokolkővel pár nap alatt meggyógyítjuk.

Az influenza azonban megmaradt érdekes betegségnek, s részben még ma is az, mert az orvostudomány ma sincs egészen tisztában a mivoltával.

A múlt század harmincas és negyvenes éveinek a divatos betegsége a mellhártyagyulladás volt. Ha az orvos nem tudta kidiagnosztizálni a páciense baját, a mellhártyagyulladáshoz folyamodott, ez az oka, hogy abban az időben olyan embereket is megölt ez a betegség, akik ma tüdőtágulásban, hörghurutban, esetleg hashártyagyulladásban halnának meg.

Amint a baktériumelmélet egészen kiépült, s a betegségek túlnyomóan nagy részének az oka egyszerre nyilvánvalóvá vált, az a veszedelem kezdte fenyegetni a világot, hogy vége lesz az érdekes betegségeknek, s ezzel a betegségek divatjának is. Szerencsére maradt az orvostudománynak egy ága, amelyhez nem férhetett hozzá a baciluselmélet: az idegbetegségek tudománya. Az ideg még ma is titok, s azért divatos a neuraszténia.

Divatos, csak hogy nem kielégítő. Mert ez meg már kissé túlságosan is titokzatos, s az embernek valami testibb, hogy úgy mondjam, „emberibb”, kézzelfoghatóbb valami kell, mint az ideg. S ez a törekvés szülte meg a közelmúlt divatos nyavalyáját, a vakbélgyulladást. Senki sem tudja, hogy mire való, és hogy mitől gyullad be. Azt sem tudjuk, hogy miért nem bántotta évezredek óta az emberiséget, s miért követel most egyszerre annyi áldozatot. Keressük az okát az étkezésünk rendjében, a főzőedényeink anyagában, de egész bizonyossággal csak annyit tudunk kisütni, hogy igen nagy urak is megkapják, s hogy szanatóriumtulajdonosok meggazdagodnak tőle. Szóval teljesen alkalmas arra, hogy divatos legyen.

Pedig azt hiszem, hogy uralkodásának a napjai meg vannak számlálva. Nyugalomba vonulása küszöbön áll, mert új sztár tűnt fel: az ütőér-elmeszesedés. Gyönyörű neve van, s jövője is lesz, csak a gyógyítását kell még kitalálni. Mert a betegségek modern divatjában igen fontos momentum a gyógyíthatóság.

Az ütőér-elmeszesedéssel eljutottunk a betegségek divatja történetében a jövő küszöbéig. Hogy azon túl mi van, arról csak a beavatottak sejthetnek valamit. S azt suttoadják, hogy az apenthysmenelithroptosis vagy az elythroperitonaeosyrinx fognak egymással versenyre kelni a jövő divatjáért.

(A Hét, 1904. 609—610. o.)

forrás

A kísértet, 204—208. o.

déshabillé itt kb. levetkőzött, öltözetlen

nue mezítelen

preventive megelőzően, elhárítóan